Vertimas pasitelkiant DI ir daugiakalbė mokymosi pagalba kalbinei įtraukčiai užtikrinti

Autorius: Zsolt Lengyel, iTStudy Hungary Training and Research Centre

Recenzentė: Mária Hartyányi, iTStudy Hungary Training and Research Centre

Mokymosi tikslas

Daugelyje mokyklų kartu mokosi mokiniai, kurių gimtosios kalbos skiriasi: jaunuoliai iš pabėgėlių šeimų, kalbinių mažumų bendruomenių atstovai ar suaugusieji, siekiantys persikvalifikuoti naujoje šalyje. Ribotas mokymo kalbos mokėjimas savaime nereiškia menkesnės profesinės kompetencijos, tačiau kalbos barjeras gali tapti reikšminga integracijos kliūtimi.

Šioje mokomojoje medžiagoje nagrinėjama, kaip dirbtinis intelektas gali padėti įveikti kalbos barjerus. Išnagrinėję medžiagą, mokytojai gebės pasitelkti DI priemones vertimui realiuoju laiku, paaiškinimams supaprastinti, daugiakalbiam mokymuisi palengvinti ir žodynui plėsti. Jie taip pat supras šių priemonių ribotumus ir kritiškai vertins gautus rezultatus, atkreipdami dėmesį į galimas vertimo klaidas bei dalykinio turinio netikslumus.

Turinio supratimas ir nuoseklus kalbinių gebėjimų ugdymas

Mokinys gali gerai išmanyti variklių veikimą, maisto gamybą ar elektros grandines, tačiau jam gali būti sunku suprasti mokytojo aiškinimą dėl nepakankamo mokymo kalbos mokėjimo. DI priemonės gali reikšmingai padėti įsisavinti profesinę terminiją, todėl pradiniame mokymo etape tikslinga jai skirti daugiausia dėmesio. Geras profesinės kalbos mokėjimas taip pat padeda mokiniams vis užtikrinčiau ir tiksliau reikšti mintis kasdiene kalba.

Vertimo ir daugiakalbės mokymosi pagalbos priemonės

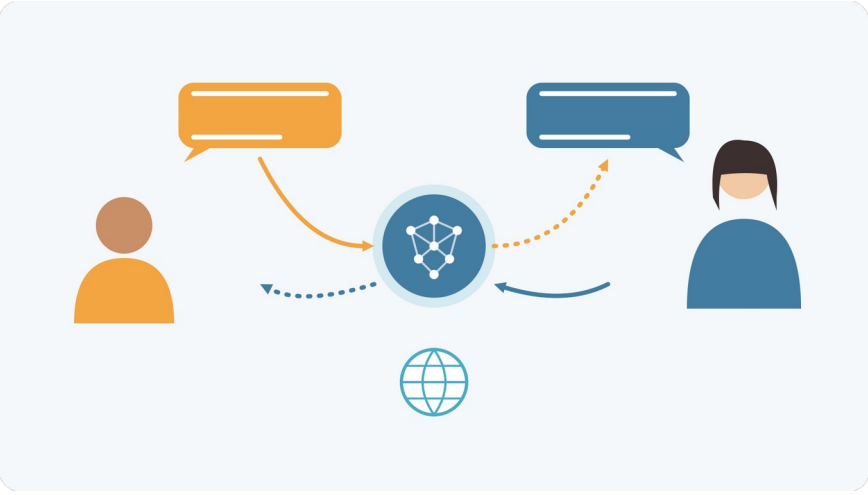

DI gali tarpininkauti žmonių, nemokančių bendros kalbos, pokalbyje

Teksto vertimas

„DeepL“, „Google Translate“ ir bendrosios paskirties DI asistentai gali versti užduočių lapus, nurodymus ir pranešimus. DI asistentai taip pat gali mokiniui suprantama kalba paaiškinti ar perfrazuoti tekstą ir atsakyti į klausimus apie jo turinį.

Vertimas naudojant kamerą

Nukreipus kamerą į ženklą, etiketę ar instrukcijos puslapį, ekrane pateikiamas vertimas. Tokią galimybę suteikia, pavyzdžiui, „Google Translate“ ir „Google Lens“.

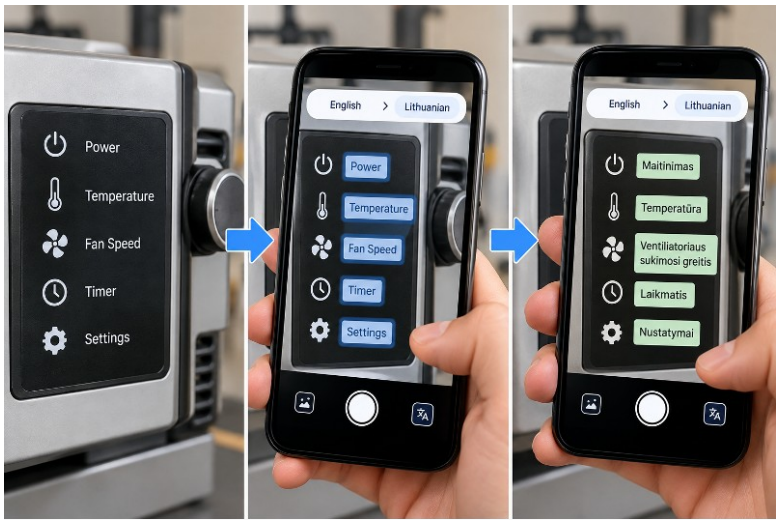

Vertimas naudojant kamerą (šaltinis: „ChatGPT“)

Pokalbių ir sakytinės kalbos vertimas

Pokalbio režimu paeiliui verčiamos pašnekovų replikos. Naujesnės paslaugos, pavyzdžiui, „Google Translate“ tiesioginio vertimo funkcija arba „DeepL Voice“, sakytinę kalbą verčia beveik realiuoju laiku. „Google Translate“ tiesioginis vertimas naudojant ausines palaiko daugiau nei 70 kalbų, tačiau šios funkcijos prieinamumas priklauso nuo šalies.

Sakytinės kalbos vertimas realiuoju laiku (šaltinis: „ChatGPT“)

Išversti subtitrai

Vaizdo platformos ir nuotolinių susitikimų priemonės, pavyzdžiui, „Teams“ ir „Meet“, gali rodyti į kitą kalbą išverstus subtitrus. Nuotolinių susitikimų priemonėse šiai funkcijai dažnai reikalinga mokama licencija.

Subtitrai nuotolinio susitikimo metu (šaltinis: „ChatGPT“)

DI taikymo vertimui privalumai ir ribotumai

Teksto pritaikymas mokinio kalbos mokėjimo lygiui
Tradicinė vertimo priemonė gali išversti tekstą į kitą kalbą, tačiau neatsižvelgia į konkretų skaitytoją ir nesuteikia galimybės aptarti vertimą pokalbio forma. Vienas pagrindinių kalbos modelių privalumų – gebėjimas pagal nurodymą supaprastinti formuluotes ir sutrumpinti sakinius, taip pritaikant teksto kalbinį sudėtingumą naudotojo poreikiams.

Terminų žodynai
Siekiant, kad kalbos modelis nuosekliai vartotų pasirinktą profesinę terminiją, jam galima pateikti terminų žodynėlį ir nurodyti juo remtis visame specializuoto teksto vertime. Pavyzdžiui, įrenginio priežiūros instrukcijoje anglų kalbos žodis „seal“ turi būti verčiamas „sandariklis“, o ne „ruonis“, nors šis žodis gali reikšti ir gyvūną.

Mokinio supratimo tikrinimas
Vienas svarbiausių kalbos modelių privalumų – gebėjimas reaguoti į informaciją apie tai, ar mokinys suprato paaiškinimą, ir atitinkamai keisti raiškos stilių bei kalbinį sudėtingumą. Pokalbio metu mokinys gali užduoti papildomų klausimų, pavyzdžiui: „Ką reiškia šis terminas?“ Modelis gali pateikti išsamesnį paaiškinimą, jį iliustruoti pavyzdžiais ar užduoti supratimą tikrinančių klausimų. Tokia sąveika galima tiek raštu, tiek žodžiu: kalbos modelis, teikdamas vertimo pagalbą, gali padėti ir mokymosi procese.

Bendrieji DI priemonių ribotumai taikomi ir vertimui. Kalbos modeliai gali generuoti sklandžius, užtikrintai skambančius teiginius net tada, kai jų turinys klaidingas. Tradicinį mašininį vertimą dažnai išduoda gremėziški ar nenatūralūs sakiniai, o kalbos modelio klaidos gali likti nepastebėtos

sklandžiame, patikimai atrodančiame tekste. Todėl mokytojai turėtų atidžiai tikrinti vertimą, ypač kai jis bus naudojamas kaip mokomoji medžiaga.

Daugiakalbės mokymosi pagalbos strategijos

Paaiškinimų supaprastinimas ir pritaikymas kalbos mokėjimo lygiui

Dažnai naudingiausia pagalba yra paaiškinimas paprastesne mokymo kalba, o ne viso teksto vertimas. DI gali perrašyti tekstą pagal pasirinktą Bendrųjų Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenų (BEKM, angl. CEFR) lygį, pavyzdžiui, A2 ar B1, pridėti trumpą santrauką mokinio gimtąja kalba arba parengti dvikalbę versiją, kurioje abu tekstai pateikiami greta.

Tas pats turinys, pritaikytas skirtingiems kalbos mokėjimo lygiams

Užklausos tekstui pritaikyti pagal kalbos mokėjimo lygį pavyzdys
Perrašyk pridėtą tekstą apie stabdžių patikrą lietuvių kalba, pritaikydamas jį BEKM A2 lygiui. Visus techninius terminus palik lietuviškai, o po kiekvieno termino skliausteliuose pateik jo atitikmenį ukrainiečių kalba. Pabaigoje pridėk trijų sakinių santrauką ukrainiečių kalba. Pažymėk kiekvieną terminą, dėl kurio vertimo tikslumo abejoji.

Pagalba įsisavinant profesinį žodyną

Profesinės terminijos mokymasis – sritis, kurioje mokiniams ypač reikia pagalbos, o vertimo priemonės dažniausiai klysta. Kiekvienai temai parengtas **dvikalbis terminų žodynas**, kuriame pateikiamas terminas mokymo kalba, jo vertimas, paprastas paaiškinimas ir iliustracija, padeda suprasti nagrinėjamą medžiagą ir įsisavinti būsimoje darbo vietoje reikalingą žodyną. DI gali parengti pirminį žodyno variantą, kurį turėtų patikrinti mokytojas arba specialistas. Kai kurios priemonės, pavyzdžiui, „DeepL“ terminų žodyno funkcija, leidžia nurodyti terminą visada versti tuo pačiu atitikmeniu.

Patikrintas dvikalbis terminų žodynas – kalbinės pagalbos profesiniame mokyme pagrindas

Daugiakalbė mokymosi pagalba praktikoje

- Iš anksto supažindinkite su pagrindiniais kitos pamokos terminais abiem kalbomis.
- Leiskite mokiniams mąstyti ir diskutuoti gimtąja kalba, o galutinius atsakymus pateikti mokymo kalba. Toks kalbų vartojimas vadinamas transkalbyste (angl. translanguaging[1]).
- Supratimą tikrinkite trumpais klausimais, neapsiribodami klausimu „Ar supratai?“
- Vertimo priemones pasitelkite bendraudami su tėvais, tačiau svarbių dokumentų vertimus pateikite tik patikrinę jų tikslumą.

Rizika ir jos valdymas

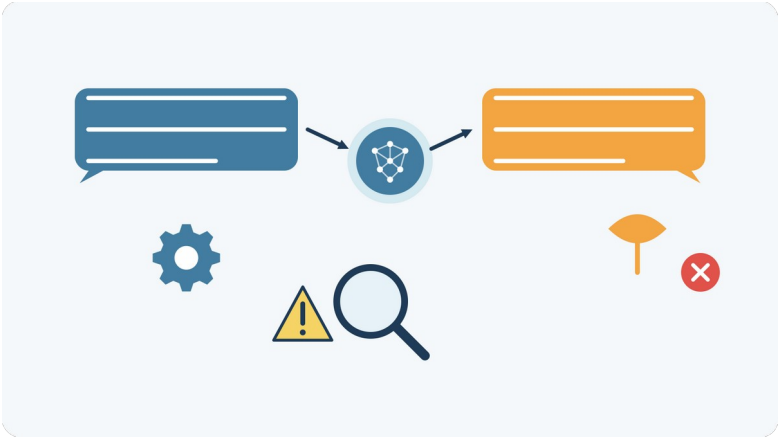

Net sklandžiame vertime gali būti klaidų, ypač verčiant techninius terminus ir saugos instrukcijas

[1] Transkalbystė – lankstus ir vienas kitą papildantis kelių kalbų vartojimas siekiant suprasti, mokytis ir išreikšti savo mintis. Pavyzdžiui, mokinys, kurio gimtoji kalba yra arabų ir kuris mokosi lietuvių kalbos, per pamoką skaito lietuvišką tekstą. Kad geriau jį suprastų, mokinys užrašo pastabas arabiškai arba aptaria tekstą arabų kalba su bendraklasiu, o į mokytojo klausimus atsako lietuviškai. Taigi mokydamasis jis vartoja abi kalbas: arabų kalba padeda suprasti, o lietuvių – perteikti tai, ką išmoko.

Klaidingai išversti profesiniai terminai: daugelis anglų kalbos žodžių turi kelias reikšmes, todėl verčiant būtina atsižvelgti į kontekstą. Pavyzdžiui, žodis „seal“ gali reikšti ir ruonį, ir sandariklį. Įrenginio priežiūros instrukcijos sakinį „Replace the seal“ reikia versti „Pakeiskite sandariklį“, o ne „Pakeiskite ruonį“. Dėl tokių klaidų instrukcijos gali tapti nesuprantamos ar net pavojingos.

Saugai svarbus turinys: saugos instrukcijos, įspėjimai apie pavojus ir darbo procedūrų aprašai negali būti grindžiami nepatikrintu mašininiu vertimu. Naudokite oficialius vertimus arba paprašykite, kad vertimą patikrintų atitinkamą kalbą gerai mokantis asmuo.
Kultūrinis netinkamumas: kreipiniai, mandagumo formos, idiomos, pavyzdžiai ir vaizdai gali neatitikti mokinio kultūrinio konteksto. Ypač atidžiai reikėtų vertinti humorą ir ironiją.
Per didelis pasikliovimas vertimu: jei kiekvienas tekstas visada išverčiamas, gali sumažėti mokinio motyvacija tobulinti mokymo kalbos gebėjimus. Numatykite, kaip palaipsniui mažinsite teikiamą pagalbą.
Privatumas ir vertinimas: nepateikite asmens duomenų vertimo priemonėms ir susitarkite dėl aiškių vertimo priemonių naudojimo atliekant testus taisyklių.

Išverstos medžiagos kokybės patikra
- Originalų tekstą pateikite greta vertimo.
- Svarbias teksto detales išverskite atgal į originalo kalbą ir palyginkite su pradiniu tekstu.
- Naudokite patikrintą terminų žodyną ir paprašykite DI pažymėti abejotinus terminus.
- Paprašykite atitinkamą kalbą mokančio kolegos, mokinio ar vieno iš tėvų peržiūrėti svarbiausią medžiagą.

Pagrindinės išvados mokytojams

DI priemonės palengvina kalbų mokytojų darbą ir gali reikšmingai padėti mokiniams bei suaugusiesiems, besimokantiems ne gimtąja kalba. Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Vertimas pasitelkiant DI padeda iš karto suprasti turinį; jį reikėtų derinti su nuosekliu mokymo kalbos gebėjimų ugdymu.
- Mokinio kalbos mokėjimo lygį atitinkantis supaprastintas paaiškinimas dažnai naudingesnis už viso teksto vertimą.
- Verta sudaryti dvikalbį profesinių terminų žodynėlį, nes versdamas terminus DI klysta dažniausiai.
- Niekada nepasikliaukite nepatikrintu mašininiu vertimu, jei tekste yra saugai itin svarbios informacijos.
- Gerbkite kultūrinius skirtumus, ugdykite mokinių savarankiškumą ir numatykite, kaip palaipsniui mažinsite teikiamą pagalbą.

Literatūra

- Council of Europe (2020): Common European Framework of Reference for Languages – Companion Volume.
- Google (2025–2026): Live translate with headphones in Google Translate. Google Blog ir Translate Help.
- „DeepL“ terminų žodyno funkcijos (angl. Glossary) dokumentacija.

Nuorodos

- BEKM papildomasis tomas (CEFR Companion Volume): coe.int/lang-cefr
- „Google Translate“ tiesioginis vertimas: support.google.com/translate
- „DeepL“ terminų žodynas: deepl.com/features/glossary

Autorių teisės © 2026 VITA konsorciumas

Šį kūrinį galima pakartotinai naudoti ir adaptuoti pagal „Creative Commons“ priskyrimo ir analogiško platinimo 4.0 tarptautinės licencijos (CC BY-SA 4.0) sąlygas.

Vaizdai, kurių šaltinis nenurodytas, sukurti naudojant „Claude for Mac“.

Finansuoja Europos Sąjunga. Išsakytos nuomonės ir požiūriai priklauso tik autoriui (-iams) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar nacionalinės agentūros nuomonę.